

— Ništa? Skoro vrisnu momče.
— Evdokija Ivanova je slagala, reče tiho drugarica Kiša Gorčeska. Ona nije bila trudna.
— Ti si budala, reče Klimoski. Ti ne znaš šta govoriš.
— Nisam budala, drugarčiću, šapnu stara devojka. Zaista nije bila trudna.
— Kako je moguće to, izbezumljeno reče momče. Kako je to moguće, drugovi?
— Moguće je, reče Kiša smirujući momče. Moguće je kada se ispod haljine nose krpe.

Noć je dolazila nad Paskvel. Povelj smo devojku s nama i otišli u dolinu s druge strane Paskvelskog brega. Ubili smo Beršerovo magare i duboko ga zakopali. Devojci smo rekli da ode iz Paskvela dok je noć da je ne bi videli ljudi. Tada su došle i kiše. U svakom slučaju je mogla da otputuje. Već sedam dana i sedam noći bez prestanka pada kiša, kao da se celo nebo otvorilo nad Paskvelom. Ljudi sa krovova dovikuju zlobno.

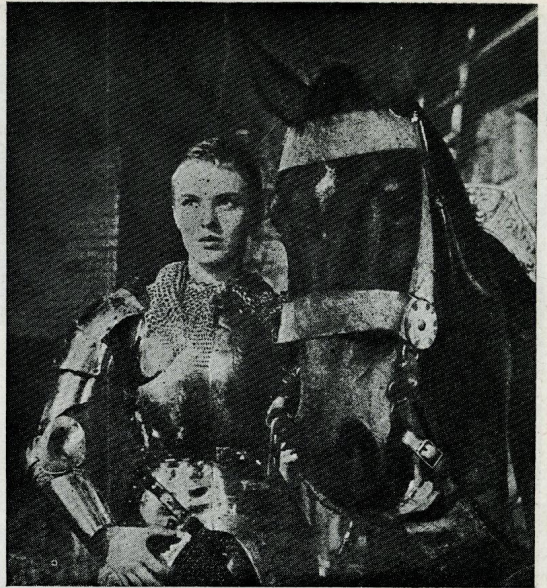
— Ubili su siroto Beršerovo magare, a devojka se obesila.

— Zivela narodna omladina!
Kada će prestati taj šum mutne vode koja nadolazi? (A našim parolama nas udaraju u glavu). Pred očima se već prostire beskrajno tamno more.
Neko od drugova reče:
— Šta ćemo da radimo sada?
— Zaista, šta ćemo da radimo sada, ponovi nekoliko glasova.

— Poći ćemo da pozdravimo dobru drugaricu Evdokiju Ivanovu poslednji put, reče Vapo.
— Preko ove vode? Upita neki promukao glas. Svi pogledaše prema njemu.
On posramljeno i tiho reče:
— Poći ćemo preko ove vode.
— Da, rekoše drugovi, preko ove vode.

Stari, ispentrani na krovove kuća, više se nisu smejali. Krv im se ledila slušajući šum uzburkane vode po kojoj smo se spremali da podjemo. Stari su ostali sa rukama u vazduhu. Možda su se krstili.

Sa makedonskog preveo
Vlada UROSEVIC

bergman: „sveta ivana”

RENÉ MISSLIN

10-44240203 W

film — sedma umjetnost

René Misslin (Rene Misten) pripada grupi entuzijasta koji se bore za potpuno samosvojni i nezavisnu filmsku estetiku, za oslobodjenje filma od uticaja ostalih umjetnosti, za njegovu autohtonost. Najiminentniji teoretičari pokreta su Michel Mourlet (Mišel Murle) i Jean Duchet (Žan Diše) na stranicama „Cahiers du Cinema” i „Arts”. René Misslin je kao animator Cinex-a Univerzitetu u Strasbourgu organizirao prošle sezone prikazivanje ciklusa djela autora koje spominje na kraju svog teksta kao stvaraoce prave filmske umjetnosti. Iako se ne slažem sa nekim njegovim postavkama, iako smatram da aluzije recimo na likovne umjetnosti nimalo ne štode filmu, već da ga samo obogaćuju, mislim da pokret kao zahtjev za dostojanstvo, za zaista ozbiljno shvaćanje filma zaslužuje punu pažnju.

P. S.

O UDIVLJENJU U UMJETNOSTI

Oprostite, započeti ću naizgled banalno. Sigurno će vam mnoga od osoba koje postavite pitanje što za nju predstavljaju riječi „umjetničko djelo”, odgovoriti poput nekog Sokratovog sugovornika: „to je slika”, „to je jedna opera”, „to je jedan kip”. Koliko će ih odgovoriti: „to je jedan film”? Vjerovatno, malo. A što se tiče onih koji će vam bez oklijevanja odgovoriti da je to jedna slika, opera, statua, ako ste tako neoprezni (ako ne neobzirni) da izgovorite marker i plašljivo riječ „film”, otmjerit će vas s visoka i neće se ustojiti ni odgovoriti na nešto što smatraju deplasiranim školom. Jer rijetke su osobe s kojima se može ozbiljno govoriti o filmu kao umjetničkom djelu. Ovdje je riječ o ljudima koji su vrlo ozbiljni, ili bar jako žele da tako izgledaju, kad idu na koncert ili u muzej. Ne, ne mislim ih optuživati da se tamo, na

koncertu ili u muzeju isključivo dosaduju. Ili bar ne svi. Ali konačno, kakva je to zasluga diviti se jednoj Beethovenovoj simfoniji ili platnu Leonarda da Vinci? I što vrijedi jedno udivljenje koje se manje oslanja na duboke afinitete između umjetnika i vas samih, nego na stojičaja udivljavanja? Jer, za umjetničko djelo renome je ponekad gori od nepriznatosti. Ova nikad ne spriječava otkriće djela, može mu samo odgoditi dan. Renome je, naprotiv, mnogo veća zapreka, ukoliko on, on sam, imponira gledaocu ili slušaocu udivljenje. Istinsko udivljenje, ono koje iskreno i stvarno osjećamo za jedno djelo, jednog umjetnika, dolazi iz našeg najdublje bića i po tome izmiče volji. Lako ga je prepoznati. Iste je prirode kao stvaralački entuzijazam. Ako ste osjetili, slušajući jedno muzičko djelo ili gledajući jednu sliku, u sebi neko neobično drhtanje koje vas bacna naprije u čudjenje, zaprepaštenje, a zatim, malo po

FILM KOJI TO NIJE

Priznati nekim filmovima svojstvo da izazovu udivljenje, onakvo o kakvom je upravo bila riječ, znači istovremeno otkriti film kao sedmu umjetnost. Dodajmo odmah da su filmska djela koja imaju taj privilegij izvanredno rijetka i u većini slučajeva nepriznata od „cinefila”. Ne nalaze se na programima službenih kino klubova. Istina je da i ne mogu nikako zadovoljiti želje te nešto posebne rase, nazvane „cinefili”. Njihovi zahtjevi, uostalom nisu ni najmanje umjetnički. Tražiti da film daje ključ za socijalne, političke ili metafizičke probleme, znači zahtijevati od cineaste da bude mislilac a ne umjetnik. Odatle apsurd da su rijetki filmovi koji zaista čine sedmu umjetnost ignorirani upravo od onih, koji se bučno deklariraju za branioce „pravog filma”, „ozbiljnog filma”, protiv mase koja u tamnim dvoranama ne traži nego zabavu, zaborav svakodnevnih briga.

U ovom trenutku je majstor na uzazu tog „ozbiljnog filma” švedski režiser Ingmar Bergman, blještavo otkriće za cinefile, bolesne od egzistencijalne boljke, kojima se eto pružaju predmeti za meditaciju, protiv njihovih „moralnih srdobolja” (izraz je od samog Bergmana). Namjerno sam izabrao ovaj primjer. Slučaj Ingmara Bergmana savršeno ilustrira tendenciju velikog broja režisera, koji upotrebljavaju film kao sredstvo propovijedanja ili izraza, a ne kao cilj. Kod njih se osnovno pravi već prije snimanja, tj. u trenutku elaboracije scenarija. On, scenarij, uživa svu njihovu pažnju, svu njihovu brigu. Ili gotovo svu. Kad je taj posao dovršen, film je već gotov u njihovim očima. Ostalo je sekundarno (u doslovnom i prenesenom značenju riječi). U slučaju našeg Švedjanina, kritičari ne nalaze dovoljno izraza da očitiju ushićenje zbog brzine kojom taj pseudocineast snima svoje filmove, naizgled tako minuciozno elaborirane. Ali oni, zaboravljaju da Bergmanu, kad

je već jednom skrojio scenarij uvijekbao glumce, ne ostaje ništa drugo, nego snimiti novi komad. A ne stvarati film. A to što se služi jednom kamerom, ne može bitno razlikovati njegov stvaralački proces od stvaranja kazališnog umjetnika. Na kraju krajeva, sve se odvija ovako: Bergman, koji je prvenstveno kazališni reditelj i filmski u izgnjenom vremenu (ova tiarada, čiji je on sam autor, odgovara točno utisku njegovih filmova), piše scenarij, onda ga proraduje je sa svojim glumcima i naročito glumicama, priznajmo s izrazitim smislom za kazališnu igru; kad je ova najvažnija etapa posla dovršena, filmuje rezultat užasnim nesmišlom za kinematografsku misle en scene. Bilo koji, pa i najneznatniji američki režiser tu vrijedi više. Osim upravljanja glumcem koje je, vidjeli smo, totalno antifilmsko, budući da je u osnovi teatralno, Bergman naročito voli još dva postupka da bi nam prenio svoje „poruke” (koje uostalom nemaju ništa privlačnog ni naročito originalnog): dijalog i plan. Prvi, teško opterećen filozofskim aluzijama i intencijama, pristajao bi, ako baš treba negdje smjestiti, mnogo bolje na kazališne daske, pa bilo samo stoga što je tekst namjerno slikovit, biran, jednom rječju literaran. Cak i ova, iako neugodan nedostatak, mogao bi se nekako oprostiti, uzimajući u obzir dramaturšku formaciju autora, kad bi bar imao intuicije u jednoj tako esencijalnoj filmskoj stvarnosti, kao što je plan. Ali i tu on samo potvrđuje, sada na zaista neoprostiv način, svoje totalno neshvaćanje za mogućnosti svojstvene filmu: ne može komponirati ni jedan jedini plan a da se još jednom ne podredi jednoj drugoj umjetnosti, u ovom slučaju: slikarstvu (recimo na kraju „Izvora”, čudo u maniri jednog platna holandske škole).

FILM, NEKI UMJETNICI, NEKA DJELA

Možda ste pogodili, po onome što prethodi, da film kao sedma umjetnost mora i ne smije egzistirati nego po zakonima koji su mu svojstveni. I da se bez shvaćanja ovih zakona dosjeva do monstruoznih artificijelnosti, koje kao i svi monstrumi moraju jednog dana nestati sa površine zemaljske kugle. Istina je da film ima sa ostalim umjetnostima zajednički cilj izazivanja udivljenja, o kome je bilo

Griffith: „Rodjenje jedne nacije”; „Netolerancija”.

Murnau: „Tartuffe”; „Tabu”.
Ulmer: „Bandit”; „Kovač koji pjeva”.

F. Lang: „Imam pravo živjeti”; „Povratak Franka Jamesa”; „Obratun”; „Bengalski tigar”; „Hinduški grob”.

Preminger: „Laura”; „Rijeka bez povratka”; „Carmen Jones”; „Sainte Jeanne”; „Dobar dan tugo”; „Covjek sa zlatnom rukom”; „Autopsija jednog zločina”.

Loosey: „Zelenokosi mladić”; „The Prowler”; „Vrijeme bez milosti”.

Mizoguci: „Mjesečeve priče”; „Princeza Hang-Kwei-Fei”.

Cottafavi: „Slobodna žena”; „Revolt gladijatora”.

Walsh: „Aventure u Burmi”; „Goli i mrtvi”.

(Naslove filmova sam dao prema francuskim prijevodima. Nažalost, nisam mogao provjeravati pod kakvim su se naslovima ista djela eventualno kod nas prikazivala. — Op. prev.)

(Sa francuskog rukopisa preveo Petar SELEM.)

bergman: „izvor” (završni prizor)